

тування розвитку, підтримка місцевих фондів розвитку підприємництва, використання інструментарію місцевих податків; зниження податкового навантаження (скорочення місцевих податків, обмеження зростання тарифів на комунальні послуги, оренду приміщень); стимулювання внутрішнього попиту (регіональні закупівлі, преференції для місцевих товаровиробників); підтримка конкурентного середовища.

Висновки

На сучасному етапі тільки наявність цілісного підходу на основі взаємодії суб'єктів економічної діяльності і громадськості сприятиме пропорційності та подолання диспропорцій територіального розвитку й соціально-економічних відмінностей. Зазначене регулювання пропорційного розвитку можливе при розробці концептуальної моделі серед основних компонентів якої вагоме місце повинні посідати визначення стратегічних і тактичних цілей регулювання, діагностування рівня територіальної диференціації та вузлових проблем, визначення сценарію територіального розвитку та розробка механізмів забезпечення пропорційного розвитку регіонів.

Для покращення методики діагностування територіальних диспропорцій доцільно застосувати алгоритм комплексного оцінювання соціально-економічного розвитку території, який включає ряд послідовних здійснюваних етапів. Усунення диспропорцій бюджетного забезпечення регіонального розвитку варто здійснювати з урахуванням територіальних

особливостей. Бюджетна підтримка регіонального розвитку повинна мати цільову спрямованість та передбачати прозорі механізми її надання.

Зазначені підходи необхідно закласти в розроблення Концепції регулювання пропорційного розвитку територіальних систем, спрямованої на конвергентний розвиток регіонів та усунення міжрегіональних диспропорцій як в масштабах країни в цілому, так і кожного регіону зокрема.

Література

1. Бойко Є.І. Моделювання просторового формування і розвитку територіально-виробничих систем [текст] / Є.І. Бойко, В.А. Карплюк // Соц.-екон. дослідж. в перехід. період. – 2007. – Вип. 6. – С. 70–81.
2. Долішній М.І. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональні суспільні системи [текст]: Зб. наук. праць. Вип. 3 (XLVII). НАН України. Інститут регіональних досліджень. Ч. 1 // М.І. Долішній – Львів, 2004. – 446 с.
3. Сторонянська І.З. Регіони України: пошук моделі конвергентного розвитку [текст]: монографія. Ін-т регіональних досліджень / І.З. Сторонянська. – Львів: Арал, 2008. – 144 с.
4. Хвесик М.А. Стратегія соціально-економічного розвитку регіону [текст]: монографія / М.А. Хвесик, Л.М. Горбач, Н.В. Вишневська, Ю.М. Хвесик. – К.: Кондор, 2004. – 376 с.
5. Чужиков В. Територіальна асиметрія в Європі: моделювання для України [текст] / Віктор Чужиков // Режим доступу: www.univ.rzeszow.pl

О.В. ПАНУХНИК,
к.е.н., доцент, Тернопільський НТУ ім. І. Пулюя

Інвестиційні можливості регіону: інтеграційно-управлінські технології формування та реалізації

Досліджено сутність та особливості формування інвестиційного потенціалу регіону. Висвітлено основні принципи політики регіонального вирівнювання. Проаналізовано чинники, що впливають на формування сприятливого інвестиційного клімату в регіоні.

Ключові слова: регіон, інтеграційно-управлінські технології, інвестиційний потенціал регіону, регіональне вирівнювання, інвестиційний клімат.

Исследована суть и особенности формирования инвестиционного потенциала региона. Отражены основные принципы политики регионального выравнивания. Проанализированы факторы, влияющие на формирование благоприятного инвестиционного климата в регионе.

Ключевые слова: регион, интеграционно-управленческие технологии, инвестиционный потенциал региона, региональное выравнивание, инвестиционный климат.

Постановка проблеми. Однією з визначальних умов сталого розвитку і функціонування регіону як системи взаємозалежних і взаємопов'язаних факторів соціальної, економічної та екологічної життєдіяльності є формування інвестиційних можливостей регіону. Саме генерування інвестиційних ресурсів регіону виступає одним з пріоритетних напрямів покращення інвестиційного клімату та забезпечення ефективних умов всебічного розвитку регіону.

Внаслідок цього актуальним є дослідження відтворення такого важливого індикатора стабільного розвитку, як інвестиційний потенціал регіону. Дослідження має базуватися на аналізі та оцінці обсягів інвестування в регіони України, а також висвітленні пріоритетних напрямів покращення інвестиційного середовища у слаборозвинених областях.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Слід наголосити, що широке коло як загальних, так і специфічних

проблем реалізації інвестиційного потенціалу та пов'язаних із ними питань формування сприятливої інвестиційної політики регіону є об'єктом постійних наукових досліджень та численних теоретико-методичних розробок. Вагомий внесок у дослідження проблем активізації міжнародного співробітництва в напрямі залучення інвестицій в регіональному аспекті здійснили вітчизняні науковці, а саме: М.В. Жук [1], О.О. Кахович [2], О.К. Малютін [3], Т.В. Мацибора [4], О.В. Носова [5], М.Д. Оприсок [6], О.І. Продіус [7] та інші. Проте, незважаючи на значну кількість публікацій, залишається багато не вирішених проблем теорії та практики регіональної інвестиційної політики, спрямованої на формування інвестиційного потенціалу.

Метою статті є визначення чинників формування інвестиційних можливостей розвитку регіону, обґрунтування доцільності реалізації заходів щодо поліпшення інвестиційної ситуації в слабorozвинених регіонах.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах розвитку економічних реформ вагоме значення приділяється механізму інвестиційного забезпечення господарського комплексу регіонів України. Саме генерування інвестиційних ресурсів регіону виступає одним із найперспективніших напрямів підвищення соціально-економічного стану як в окремому регіоні, так і в державі в цілому. Генерування інвестиційних можливостей регіону являє собою комплекс заходів, спрямованих на формування ефективного інвестиційного потенціалу регіону з метою покращення рівня реальних показників розвитку певної адміністративно-територіальної структури. Процес формування інвестиційного потенціалу регіону має враховувати якомога більше чинників, зокрема макроекономічні показники, насиченість території факторами виробництва, споживчий попит населення тощо. Важливо врахувати той факт, що інвестиційний потенціал регіону є дуже взаємопов'язана економічна категорія і може складатися з обґрунтованого комбінування системи потенціалів: природно-ресурсного, трудового, споживчого, виробничого, інфраструктурного, інноваційного, фінансового, інституційного тощо.

Останнім часом в Україні можливості нарощування інвестиційного потенціалу регіональної економіки використовувались не на всю потужність, це пояснюється впливом таких негативних чинників: низькою дієздатністю банківсько-кредитної системи, її фактичною неспроможністю акумулювати достатньо високий інвестиційний потенціал населення, відсутністю розвинутої мережі інституційних інвесторів (пенсійних фондів і страхових компаній); неефективним і безсистемним використанням амортизаційних фондів; низьким рівнем капіталізації прибутків підприємств і відсутністю економічних (податкових) стимулів його зростання; спрямуванням інвестиційного потенціалу, сформованого в процесі приватизації, переважно на цілі бюджетного споживання; відсутністю необхідної системи страхування інвестиційних ризиків, нерозвиненістю фондового ринку та іпотечних відносин [2].

Інвестиційна політика в країні має чіткі регіональні відмінності, характеризується значною диференціацією щодо обсягів і динаміки інвестування. Статистичні показники за останні роки свідчать про те, що в південно-східних і центральних областях обсяги інвестиційного капіталу значно перевищують обсяги інвестицій в господарство західних і північних регіонів. Одним із головних недоліків формування і реалізації ефективної регіональної політики є недосконалість нормативно-правової бази, відсутність застосування договірних засад для визначення спільних дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у стимулюванні регіонального розвитку, а також обмеження можливостей органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади щодо розвитку міжрегіонального співробітництва.

Варто відзначити, що інвестиційний потенціал регіонів характеризується високою неоднорідністю, тому інвестиційний аналіз необхідно проводити виходячи з можливостей і потреб розвитку кожного регіону України. Регіональний розподіл прямих іноземних інвестицій за географічним принципом дає змогу сформувати п'ять інвестиційних регіонів: Західний інвестиційний регіон, Північний інвестиційний регіон, Східний інвестиційний регіон, Центральний інвестиційний регіон та Південний інвестиційний регіон. Даний регіональний поділ надає можливість інвесторам розширити галузеве спрямування інвестиційних потоків. Що стосується генерування інвестиційного потенціалу регіону, то збільшуються варіанти комбінування необхідних ресурсів для досягнення соціально-економічного ефекту.

За даними Державного комітету статистики України [8], кожен інвестиційний регіон складається з областей, в яких спостерігаються тенденції сприятливого інвестиційного клімату, а також з областей з низьким рівнем інвестиційного розвитку (див. табл.).

Дана ситуація пояснюється неможливістю міжрегіонального перерозподілу ресурсів з метою підтримки проблемних регіонів, оскільки в державі спостерігається дефіцит відповідних ресурсів. Проблема може бути значно спростована внаслідок створення чітко сформованої концепції політики регіонального вирівнювання, формування сприятливого інвестиційного клімату регіону, а також достатнього нагромадження необхідними ресурсами інвестиційного потенціалу регіону.

Концепція сучасної політики регіонального вирівнювання повинна спиратися на такі принципи: послаблення регіональної диференціації на основі економічного зростання і розвитку всіх регіонів з покладанням на власні ресурси; вироблення державою оптимального компромісу між підтримкою слабorozвинутих регіонів і створенням умов для розвитку інших регіонів (розвинутих); надання державної підтримки не тільки депресивним територіям, а й високорозвинутих; забезпечення в перспективі соціальних стандартів якості життя в регіонах через механізм міжрегіонального перерозподілу ресурсів; допомога відсталим регіонам на

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Рейтинг інвестиційних регіонів України за обсягом прямих іноземних інвестицій*

Область	Кількість підприємств	Обсяги інвестицій		
		01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010
		у % до загального підсумку		
Західний інвестиційний регіон				
Львівська	1273	2,4	2,6	2,6
Івано-Франківська	422	0,9	1,3	1,3
Волинська	247	1,3	1,3	1,1
Закарпатська	847	1,4	1,2	1,0
Рівненська	180	0,5	0,8	0,8
Чернівецька	244	0,2	0,2	0,2
Тернопільська	155	0,3	0,2	0,2
Всього:	3368	7,0	7,6	7,2
Північний інвестиційний регіон				
Київська	7905	30,3	36,5	40,9
Житомирська	342	0,6	0,6	0,5
Сумська	170	0,7	0,6	0,3
Чернігівська	95	0,4	0,3	0,3
Всього:	8512	32,0	38,0	42,0
Східний інвестиційний регіон				
Донецька	567	4,0	4,6	4,2
Харківська	762	4,8	4,3	4,5
Луганська	156	1,3	1,0	0,9
Всього:	1485	10,1	9,9	9,6
Центральний інвестиційний регіон				
Дніпропетровська	1018	11,0	9,9	7,5
Полтавська	343	1,5	1,2	1,4
Черкаська	263	0,6	0,6	0,5
Вінницька	175	0,4	0,5	0,5
Хмельницька	147	0,5	0,4	0,4
Кіровоградська	100	0,2	0,2	0,2
Всього:	2046	14,2	12,8	10,5
Південний інвестиційний регіон				
Одеська	923	3,3	3,0	2,8
Запорізька	392	2,9	2,6	2,3
АР Крим	757	3,3	3	2,2
Херсонська	212	0,5	0,5	0,5
Миколаївська	192	0,5	0,5	0,4
Всього:	2476	10,5	9,6	8,2
Нерозподілені за регіонами інвестиції		26,2	22,1	22,5
Всього по Україні	17887	100,0	100,0	100,0

* За даними Держкомстату України [8].

основі критерію економічної ефективності з дотриманням принципів соціальної справедливості; пріоритет перспективних національних і регіональних інтересів над поточними; зменшення соціальної і економічної регіональної асиметрії за допомогою національного законодавства та адміністративно-правового регулювання.

Опираючись на досвід економічно розвинутих країн світу, необхідно зазначити, що запровадження дієвих механізмів регіонального вирівнювання є пріоритетним напрямом державної регіональної політики. Передовсім це стосується децентралізації влади і передачі частини виконавчих функцій регіональним органам управління, відповідні зміни у бюджетній і фінансовій політиці тощо [1].

Процес формування сприятливого інвестиційного клімату в регіоні має враховувати низку факторів: імідж регіону, платоспроможність та конкурентоспроможність регіону, наяв-

ність специфічних ресурсів, особливості економічної політики регіону, рівень довіри інвесторів, механізми запобігання фінансовим ризикам тощо. Сутність інвестиційного клімату регіону варто розглядати як сукупність економічних, юридичних, політичних, географічних та соціальних умов регулювання інвестиційної діяльності, які безпосередньо визначають ступінь ризику, обсяги і темпи залучення інвестицій у регіон з метою їх ефективного використання. Проте на шляху формування сприятливого інвестиційного середовища в регіоні постає чимало актуальних проблем, вирішення яких має стати одним із першочергових завдань проведення інвестиційної політики на мікро- та макрорівні.

Збільшенню обсягів інвестицій в регіони заважають наявність адміністративних аспектів регулювання інвестиційної діяльності, недосконала законодавча база, політична нестабільність та низький рівень захищеності інвесторів. Посла-

блюють потенційні можливості створення сприятливих інвестиційних умов господарювання чинники, що стосуються відсутності прозорості в регіональній банківській системі, великі екологічні проблеми, непередбачуваність податкової політики, відсутність процедури страхування регіональних інвестиційних ризиків, а також слабка судова система [3].

Завданнями державної політики щодо поліпшення регіонально інвестиційного клімату в довгостроковій перспективі має стати вироблення загальних критеріїв і показників оцінки під час проведення рейтингів регіонів, що сприятиме об'єктивному аналізу економічних процесів. Розробка регіональних програм стимулювання приватних вітчизняних та іноземних інвестицій на базі виявлених у регіонах потреб і можливостей з урахуванням місцевих умов і накопиченого досвіду в сфері інвестиційного співробітництва. Законодавчо закріпити надання в пріоритетних для регіону сферах діяльності додаткових податкових і митних пільг інвесторам. Підвищення якості освіти як конкурентної переваги країни при досягненні зростання віддачі від інвестицій у людський капітал. Забезпечити прозорість прийняття інвестиційних проектів у сфері місцевого виробництва, сервісу, нерухомості й сільського господарства [5].

Варто відзначити, що велике значення для поліпшення інвестиційного клімату в регіоні має позитивне ставлення місцевих органів влади до потенційних інвесторів, надання їм підтримки у реалізації інвестиційної діяльності. До того ж стимулюючу роль у процесі забезпечення інвестиційного позитивізму регіону може стати відсутність штучних адміністративних і бюрократичних бар'єрів на шляху реалізації інвестиційних проектів, створення позитивного іміджу регіону, а також забезпечення стабільності та передбачуваності на регіональній політичній арені.

Інвестиційний потенціал регіону є масштабною складовою інвестиційного клімату і являє собою сукупність наявних та таких, які можуть бути мобілізовані основних джерел, коштів, елементів потенціалу цілісної економічної системи, що використовуються і можуть бути використані для забезпечення ефективної інвестиційної діяльності й соціально-економічного прогресу на регіональному рівні. Інвестиційний потенціал регіону формують такі індивідуальні потенціали:

Трудовий потенціал характеризується чисельністю зайнятого населення та рівнем його освіти і визначається часткою осіб із повною вищою освітою у загальній чисельності працюючих.

Споживчий потенціал пов'язаний з оцінкою купівельної спроможності населення. Він виявляє рівень споживчого попиту й визначається за обсягом реалізованих товарів і послуг на одну особу.

Виробничий потенціал є критерієм економічної потужності регіону. Визначається загальним обсягом виробництва продукції промисловості, сільського і лісового господарства, будівництва та наданих послуг.

Інфраструктурний потенціал (географічне розміщення регіону) в сучасних умовах доцільно оцінювати через показник

забезпеченості регіону засобами телефонного зв'язку, оскільки це є однією з важливіших умов для розвитку більшої частини сучасних комутаційних систем (Інтернет, електронна пошта, факсимільний зв'язок), що, у свою чергу, значною мірою прискорює прийняття управлінських рішень, полегшує моніторинг господарської діяльності та ін.

Інноваційний потенціал (рівень розвитку науки і впровадження досягнень НТП у регіоні) є важливою складовою інвестиційного потенціалу, оскільки інвестиційна діяльність завжди тісно пов'язана з інноваційною. Інвестиції в інновації підвищують сприйняття людьми нових ідей, здатність і готовність підтримати та реалізувати нововведення в усіх сферах життя.

Фінансовий потенціал (податкова база і рентабельність підприємств регіону) визначається часткою у загальному сальдо прибутків і збитків підприємств та організацій.

Інституційний потенціал відображає розвиток інфраструктури ринкової економіки і може бути оцінений кількістю банків та їхніх філій [4].

Ресурсно-сировинний потенціал визначає рівень забезпеченості регіону виробничими і сировинними ресурсами.

Регіональні інвестиційні ризики спричинюють імовірність неповної реалізації інвестиційного потенціалу регіону. Економісти визначають більше двох десятків видів ризиків, що тією чи іншою мірою впливають на інвестиційні процеси в регіоні. Їх об'єднують у такі групи: економічні, фінансові, політичні, соціальні, екологічні, кримінальні, законодавчі. Важливою складовою інвестиційного ризику є законодавство, оскільки воно впливає не тільки на ступінь інвестиційного ризику, а й регулює можливості інвестування в ті чи інші сфери і галузі, визначає порядок використання окремих факторів виробництва, тобто впливає і на інвестиційний потенціал регіону [1].

Отже, на основі вищесказаного, формується необхідність у висвітленні основних компонентів генерування інвестиційних потенціалів областей з низьким рівнем залучення капіталовкладень. Для прикладу можна розглянути ситуацію у Західному інвестиційному регіоні, де актуально приділити увагу розвитку інвестиційних реформ у Тернопільській і Чернівецькій областях, оскільки саме тут рівень інвестиційної привабливості має низькі показники. Таким чином, для того, щоб підвищити ефективність використання інвестиційного потенціалу Чернівецької області, необхідно зосередити економічно обґрунтовану політику області на розвитку машинобудування, легкої, хімічної, деревообробної та меблевої промисловості. Це пояснюється наявністю необхідних ресурсів та джерел для розвитку даних напрямів господарства області. На місцевому рівні доцільно зменшити податковий тиск на вкладення коштів в дані галузі розвитку та створити інвесторам умови для стабільного функціонування.

Для підвищення інвестиційної привабливості Тернопільської області доцільно здійснювати соціально-економічні та екологічні проекти, які будуть сприяти покращенню життя населення та зменшать відтік талановитого працездатного населення в інші країни та області. Зокрема, сьогодні в області

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

необхідно запровадити низку заходів, які неодмінно будуть сприяти її сталому економічному розвитку, а саме: будівництво заводу з переробки сміття, ремонт доріг, газифікація сіл, модернізація міжнародного аеропорту в м. Тернопіль тощо [7]. Необхідно також удосконалювати Програму соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області, враховуючи причини кризової ситуації в кожному районі, місті, селі. Покращити інвестиційний потенціал області, засоби стимулювання його розвитку та ефективності використання [8]. Формуванню сприятливого інвестиційного клімату області будуть сприяти також законодавчо обґрунтовані дії посадових осіб з приводу модернізації: політики раціонального природокористування (запровадження маловідходних технологій, використання прогресивної техніки); податково-бюджетної політики (зниження окремих податкових ставок та надання податкових пільг перспективним інвесторам); соціально-економічної політики (проведення реформ в напрямку інформування учасників інвестиційних процесів про можливість настання певних ризиків); фінансово-кредитної політики (зменшення кредитних ставок для певних видів інвестиційної діяльності, запровадження механізму страхування капіталовкладень); політики зменшення рівня корупції в області та підвищення рівня довіри інвесторів (посилення контролю за чітким виконанням договорів, що стосуються певного виду діяльності); діяльності туристично-рекреаційного комплексу області тощо.

Висновки

Отже, важливим завданням сучасної регіональної політики є обґрунтування пріоритетних напрямів соціально-економічного забезпечення інвестиційного потенціалу кожного

регіону. Нестабільні та кризові явища в економіці регіонів України змушують шукати нові ресурси задля забезпечення стабільного інвестиційного розвитку. Таким чином, головні зусилля мають спрямовуватися на створення необхідних умов для того, щоб всі регіони власними силами могли запроваджувати більшість необхідних структурних змін для підвищення власної інвестиційної привабливості.

Література

1. Жук М.В. Регіональна економіка / М.В. Жук. – Київ: ВЦ Академія, 2008. – 416 с.
2. Кахович О.О. Система управління регіональною структурно-інвестиційною політикою / Кахович О.О. // Економіка та держава. – 2010. – №3. – С. 111–113.
3. Малютін О.К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні / Малютін О.К. // Фінанси України. – 2008. – №11. – С. 64–72.
4. Мацибора Т.В. Проблеми визначення та оцінки інвестиційного потенціалу регіону / Мацибора Т.В. // Економіка АПК. – 2008. – №9. – С. 62–65.
5. Носова О.В. Інвестиційний клімат в Україні основні напрями поліпшення / Носова О.В. // Стратегічні пріоритети. – 2008. – №16. – С. 59–65.
6. Оприсок М.Д. Бюджетне фінансування розвитку Тернопільської області: від відомчих до проектних критеріїв виділення коштів / Оприсок М.Д. // Регіональна економіка. – 2008. – №1. – С. 50–57.
7. Продіус О.І. Дослідження інвестиційної привабливості регіонів та шляхи їх підвищення / Продіус О.І. // Економіка та держава. – 2010. – №2. – С. 48–50.
8. Статистична інформація // Державний комітет статистики України. – www.ukrstat.gov.ua